

⁵ Черданцев А. Ф. Теория государства и права: Учебник для вузов. – М.: Юрайт-М., 2001. – С. 233-234.

⁶ Морозова Л. А. Теория государства и права: Учебник. – М.: «Юристъ», 2002. – С. 254.

⁷ Крестовская Н. Н., Матвеева Л. Г. Теория государства и права: Элементарный курс. – Х.: Одиссей, 2007. – С. 243.

⁸ Колодій А. М. Принципи права України: Монографія. – К.: «Юрінком Інтер», 1998. – С. 15.

⁹ Коростей В. Проблеми правотворчості в Україні // Право України. – № 3. – 2004. – С. 121.

Резюме

В статті проаналізовано основні погляди філософів та науковців стосовно поняття та змісту принципів правотворчості в цілому. На основі такого дослідження автор дає власне визначення принципів національної правотворчості, виокремлює загальні та спеціальні принципи національної правотворчості, розкриває їх зміст, особливості та значення в процесі здійснення цієї діяльності.

Ключові слова: правотворчість, принципи правотворчості, національна правотворчість, принципи національної правотворчості.

Резюме

В статье проанализировано основные взгляды философов и ученых относительно понятия и содержания принципов правотворчества в целом. На основании такого исследования автор дает свое определение принципов национального правотворчества, выделяет общие и специальные принципы национального правотворчества, раскрывает их содержание, особенности и назначения в процессе реализации этого процесса.

Ключевые слова: правотворчество, принципы правотворчества, национальное правотворчество, принципы национального правотворчества.

Summary

The article analyses the philosophers and scientist basic considerations on the notion and content of the lawmaking process. On the basis of such a research the author suggest own definition of the national lawmaking principles, defines general and special principles of the national lawmaking process, outlines their content, peculiarities and functions in the lawmaking process realization.

Key words: lawmaking process, principles of the lawmaking process, the national lawmaking, principles of the national lawmaking process.

Отримано 28.12.2009

О. В. ШУМЕЙКО

Оксана Володимирівна Шумейко, викладач Київського національного університету внутрішніх справ

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ СІМ'Ї ЯК СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ В ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ

Сім'я, подружжя – це стійкий соціальний інститут, і в цьому смислі він входить до культурного контексту, спирається на звичаї, суспільно визнані стереотипи поведінки, у т.ч. й на такі, що виходять за межі шлюбу і виражають ставлення суспільства, зокрема, до позашлюбних зв'язків, які завжди є результатом особистого вибору, особистого почуття і визначеного емоційного стану. Таким є сучасне бачення інституту сім'ї у європейському культурному просторі. Демократія змінює традиційну модель сім'ї на варіативну, таку яка належить до сфери вибору людини, а не до зразків, шаблонів, які

© О. В. Шумейко, 2010

моделює і нав'язує суспільство (держава). Багатогранність і багатоманітність форм існування сім'ї здавна приваблювали до себе увагу дослідників, які намагалися дати обґрунтування ідеології даної соціальної групи. Проблема осмислення сім'ї зароджується в давньосхідних культурах (вона органічно вплетена в систему релігійних уявлень даних суспільств), в Античності (Платон, Арістотель), середньовічних теологів (Августин Аврелій, Фома Аквінський), німецької класичної філософії (І. Кант, Г.В.Ф. Гегель), а починаючи з II половини XIX сім'я стає предметом власне наукового дослідження, де співпрацюватимуть між собою такі галузі наукового пізнання як філософія (М. Фуко, Е. Тоффлер), психологія і психіатрія (З. Фрейд, Е. Фромм), антропологія (М. Мід, Леві-Стросс), етнографія (С. Черепанова), демографія (С. І. Голод, А. І. Антонов), соціологія (Т. Парсонс, М. С. Мацьковський).

Мета даної розвідки – дослідити історію формування інституту сім'ї в Античності та європейському культурному просторі. Осмислення феноменів сім'ї та шлюбу має багатовікову традицію. Перші спроби пояснення та аналізу сімейних відносин у теоретичній формі ми вперше знаходимо у пам'ятках Античної суспільствознавчої думки. Греко-античний і римо-античний світи характеризуються функціонуванням розвинутих інститутів – сім'ї і шлюбу.

Здійснюючи історичний аналіз інституту сім'ї, Гегель розпочинає його з аналізу Римського права, у змісті якого, на його думку, особисте право поширюється лише на володіння рабами, до яких належать діти, входять до стану безправ'я і сімейні відносини – тому, приходять до висновку філософ, в античності – «... сімейні відносини мають у своїй субстанційній основі швидше відмову від особистості. Бо у римлян, на ранньому етапі розвитку батько не тільки міг позбавляти своїх дітей спадку, але і вбивати їх»¹.

Однак, ми маємо зазначити, що інститут сім'ї сформувався і вже функціонував ще у Стародавній Греції. У Стародавній Греції шлюбно-сімейні відносини суворо контролювались державою, фактично життя людей не ділилося на приватне і публічне, а було «відкрито-презентаційним», усупільненим, що, в принципі, є характерним для всіх традиційних суспільств. Держава, в античній Греції, – це, одночасно, суспільство, община, спільність громадян, об'єднаних законами і релігійними традиціями, де закони не регламентували життя всередині дому (сім'ї). Дослідниця даної проблеми А. Кудінова зазначає: «В античному світі термін сім'я поширювався не лише на тих осіб, які перебували у кровному спорідненні, а й на рабів, на худобу і на майно»².

Уявлення про самоцінність людського життя було відсутнім. В античній Греції сім'я не була сферою емоційних зв'язків і прив'язаності; любов не виступала тією основою, на якій будується шлюб і створюється сім'я. Коли у греків йшлося про романтичне кохання і поклоніння жінкам, то це рідко пов'язувалося зі шлюбом і сприяло його укладанню. Любов як особистісне почуття не характеризувало шлюб, а окремі приклади, які можна було б привести, підкреслюють її відсутність у цій якості як норми.

Шлюб і сім'я слугували цілям державного значення – продовження роду, тому що шлюб, який укладають рівноправні громадяни, надає державі нове «повноцінне поповнення» – молоде покоління громадян. Сам шлюб вважався виконанням обов'язку перед державою чоловіком і жінкою. Так, в Афінах, хоч і не було примусу з боку законодавства щодо укладання шлюбу, саме суспільство (суспільна мораль) вважало необхідним чоловікові мати сім'ю, – одинаки, холостяки викликали підозри, а у Спарті безшлюбність і холостяцьке життя були наслідком втрати громадянських прав.

Разом із тим сім'я, яка розглядалася як дім (ойкос), в античності відокремлюється у самостійну соціальну структуру. В його межах існують автономні відносини, в яких можна відмітити залежне становище жінки і панування чоловіка, який повноправно розпоряджався як майном своєї сім'ї, так і життям своїх дітей.

Формальний акт укладання шлюбу першопочатково мав приватний характер сімейного свята і тільки з часом перетворився на релігійно- і публічно-правовий акт. Після здійснення релігійних обрядів батько передавав свою дочку зятеві, проголошуючи ритуальну формулу, яка підтверджувала, що з цієї хвилини дівчина вільна від обов'язку приносити жертви своїм предкам, і відтепер буде приймати участь у жертвопринесеннях предкам її чоловіка.

Давньоримське право закріпило патріархальну сім'ю, яка, будучи відокремленою господарською організацією, пов'язувалася із суспільством і державою через його голову. Типовою формою шлюбу був шлюб із «владою чоловіка». Але дружина частіше за все виявлялася під владою *домовладки* (батька чоловіка), якщо тільки чоловік не мав самостійного сімейного статусу. Вона повністю поривала зі своїми кровними родичами – *кознатами*, підпадала під владу нового домовладки й ставала зв'язаною родинними відносинами із членами сім'ї чоловіка – *агнатами*. Чоловік або домовладка мали над нею необмежену владу, аж до продажу, обернення в рабство або навіть покарання смертною карою.

Шлюб міг укладатися в різних формах, в тому числі шляхом релігійного обряду у вигляді фіктивної купівлі дружини (по типу манципації) або ж внаслідок фактичного спільного проживання чоловіка й дружини протягом року. В останньому випадку влада чоловіка не виникала, якщо дружина щорічно відлучалася з будинку чоловіка на 3 ночі. Шлюб припинявся у випадку:

- смерті одного з подружжя або втрати ним правоздатності,
- розлучення, яке було в найдавніший період рідким явищем і допускалося тільки з ініціативи чоловіка в суворо визначених умовах (*прелюбодіяння дружини або вигнання плоду*).

Поява дитини на світ була для сім'ї стародавнього грека святковою подією. Якщо батько визнавав дитину, то на п'ятий або сьомий день після пологів влаштовували сімейне свято «амфідромія»: де немовля як нового члена сім'ї піддавали під опіку домашніх богів. Якщо ж батько не визнавав дитини, її просто викидали подалі від дому, що було рівнозначним смерті. Траплялися такі випадки, коли хтось знаходив покинуте немовля і виховував його як раба з метою подальшому продажу. У Стародавньому Римі навіть існувало «право викидати новонародженого» – право, надане батьку, визнавати або не визнавати новонародженого своєю дитиною. У разі невизнання – дитина викидалася, пізніше її стали залишати біля сміттєвих ящиків на базарах. У Римському праві існувало поняття «право життя і смерті» (*ius vitae ac necis*) – першопочатково право безкарного позбавлення батьком життя своїх дітей. Перше обмеження цього права було введено Ромулом, який заборонив убивати дитину, яка досягла трирічного віку. Пізніше вбивство дитини будь-якого віку визнавалось караним діянням.

В деяких грецьких державах немовлят, які народилися слабкими чи покаліченими, вбивали, побоюючись, що надалі вони стануть важким тягарем для держави. Як зазначає німецька дослідниця Б. Файхтінгер, «у суспільстві, яке народжувало дітей для держави, рідко давали змогу вирости скаліченим або хворим немовлятам»³.

Частими були ситуації, коли греки намагалися позбутися від цілком здорових дітей, а особливо дівчаток. Це можна пояснити економічними умовами, що породжувало тенденцію до саморегуляції численності населення. Саме суспільство за допомогою жорстоких звичаїв контролювало і регулювало демографічні процеси. Число дітей в сім'ї обмежувалося зазвичай двома, рідше трьома; сім'ї, де було дві дочки вважалися швидше виключеннями. Діти не скріплювали шлюбний союз, швидше за все його скріплював обов'язок перед державою, який полягав у народженні повноправних громадян.

Як зазначає І. Кон: «Маленькі діти не викликають у античних авторів (Арістотеля, Ціцерона, Сенеки – *О.Ш.*) почуття замилювання, їх в більшості випадків просто не помічають. Дитина розглядається як нижча істота, вона в буквальному значенні слова належить батькам, як інша власність».

Право повновладно розпоряджатися життям і смертю дітей було відібрано в батьків лише в кінці IV ст. н.е., приблизно в 318 р., а до людиновбивства він був прирівняний лише в 374 р.»⁴.

У цілому суспільство досить терпляче ставилося до позашлюбних зв'язків. Так, в умовах послаблення емоційних зв'язків, поруч із сім'єю і шлюбом вимальовується цілий спектр суспільно-легітимізованих позашлюбних зв'язків, що ставали можливими завдяки повіям, які підпорядковувалися чіткій ієрархії. Найвищий ступінь – це гетери, до числа яких зазвичай належали жінки з числа громадян, які втратили добру репутацію або втекли від затворництва, що нав'язувалося афінським дівчатам і матронам. Вони ве-

ли незалежний спосіб життя і розважали коханців у власних домівках. Деякі з них були освіченими жінками, обізнаними з літературою, мистецтвом, філософією. Однак чоловік карався за законом, якщо вступає в інтимний зв'язок із заміжною жінкою: ображений чоловік міг побити винуватця за допомогою раба або вбити його.

Позашлюбний зв'язок у греків і римлян не протистояв шлюбу, а ніби доповнював його. Як зазначає А.Є. Рибалка, в античності «саме в позашлюбних зв'язках, у відхиленні від норми виявляється більше випадків інтимності і людської індивідуальності, ніж у шлюбі, що будується за суспільним нормами»⁵.

Зазвичай жінка сприймала позашлюбні зв'язки чоловіка зі спокоєм, оскільки знала, що тільки діти від першої дружини вважаються законними, в той час, як співжителка, коли молодість і краса її зав'януть, стане домашньою рабинею. А вона так збереже свої законні права. Як зазначав Демосфен: «Ми маємо куртизанок заради насолоди, наложниць – заради щоденних потреб нашого тіла, а дружин, щоб вони народжували нам законних дітей і були вірними стражами нашого дому»⁶.

Характерною рисою класичного періоду є прогресування розкладу патріархальної сім'ї. Розповсюдження шлюбу з чоловічою владою вже до II ст. н. е. значно зменшилося, а проживання дружини в будинку чоловіка протягом року вже не спричиняло автоматичного виникнення влади чоловіка. Ставала поширеною нова форма шлюбу без чоловічої влади. Жінка, одружуючись так, не поривала зі своєю колишньою сім'єю, зберігала певну майнову самостійність, отримувала деякі права відносно дітей. Розклад патріархальної сім'ї виявився й в *ослабленні батьківської влади*. Припинилася практика продажу дітей, а їх убивство батьком стало розглядатися в посткласичний період як тяжкий злочин.

Поширення світових релігій, перш за все християнства, посилило ідеологічні узи, що поєднували сім'ю. Шлюб із економічного інституту все більш перетворювався у союз чоловіка і жінки, заснований на любові та емоційних відносинах. Сім'я все більш зосереджувалась на своєму внутрішньому житті, зростала роль внутрішньосімейних відносин. Головними функціями сім'ї стають забезпечення потреб у подружжі, материнстві і вихованні дітей. Таким чином, сім'я розглядається як заснована на шлюбі або кровноспоріднених зв'язках мала соціальна група, члени якої пов'язані спільністю побуту, взаємною моральною відповідальністю, емоційною і духовною близькістю.

Середньовічне суспільство мало сувору ієрархізацію, вважаючи її даною Богом. Людина середньовіччя виростає з громади, що є для неї необхідною і в матеріальному, і в психологічному сенсі в часи воєн і лихоліть, голоду і переселення народів. Як зазначає П. Дінцельбахер, «стосунки у середньовічному суспільстві відбуваються між собою та інституцією»⁷.

Сім'я (*familia*) у Середньовіччі виступає спільнотою-прототипом всіх інших групових утворень, а кровні зв'язки часто-густо заміняють канонічне право.⁸ Напевно, до переломного (за Ле Гоффом) для Західної Європи 1200 року сім'я (*familia*) поставатиме єдиною сталою і стабільною одиницею у формуванні соціальної ієрархії та суспільства в цілому, надійним захистом від «темряви потойбіччя» і «невідомого».

Видатний дослідник доби Середньовіччя Ж. Легоф зазначає: «...в галузі статевого життя християнство є водночас залежне від спадку і запозичень (жидівських, греколатинських, гноситичних) та від віянь часу. Воно виступає відтак як учасник великого рушення економічних, суспільних та ідеологічних структур чотирьох перших століть ери, названої християнською, де воно є водночас – як це часто трапляється в історії – наслідком і рушієм. Але його роль була вирішальною»⁹.

Посилаючись на П. Вейна, історик пише, що християнство дало трансцендентне обґрунтування, підтвержене водночас теологами і Біблією. Воно перетворило тенденцію меншості на «нормальну» поведінку більшості, в усякому разі серед панівних класів аристократії та городян; надало новій поведінці нового концептуального та категоріального визначення (словник систематизація, протиставлення) та наклало суворий суспільно-ідеологічний контроль, який Церква і світська влада поставили собі на службу. Християнство запропонувало зразкове суспільство, яке під своєю ідеальною формою вводило нову статево модель – чернецтво. Даний аспект християнської ідеології пре-

красно проаналізований у роботі російського філософа початку ХХ століття В. Розанова «Люди місячного світла»¹⁰.

Ле Гофф же додає: «До причин, які могли підштовхнути римлян – поган до цнотливості, до обмеження статевого життя подружніми рамками, засудження викиднів, несхвалення «любовної пристрасті», дискредитація бісексуальності, християни додали ще один настійний мотив: наближення кінця світу, що вимагає бездоганності»¹¹.

Французький дослідник демонструє три поняття, через які відбувається уніфікація осуду статевих зносин:

– поняття блуду (fornication), що з'являється в Новому Заповіті і буде освячене, особливо починаючи з –кінця XIII століття, шостою Божою заповіддю: «не май перелюбу», яка означатиме всі протизаконні сексуальні дії (також у подружжі);

– поняття похоті (concupiscence), яке часто зустрічається у Отців Церкви і яке стоїть біля «джерел статевого життя»;

– поняття розпусти (luxure), яке охопило собою всі тілесні гріхи, коли від V–XII століття склалася система гріхів¹².

В Євангелії Нового Завіту схвалюються одруження, моногамне і нерозривне. Звідси – засудження подружньої зради (Мт. 5:32) та розлучення, що прирівнюється до подружньої зради (Мт. 19: 2-12; Мр. 10:2-12; Лк. 16:18).

Але «зразкові» постаті Середньовіччя не легітимізували у своїй поведінці статеве життя: Марія у шлюбі залишається дівою, а Христос – неодружений.

Як зазначає С. Аверінцев, християнський шлюб є таїнством, він не підлягає розірванню, «союз безумовного прощення і безмежної довіри укладається лише назавжди. тому що віра і вірність, гідні такого імені, кінця не знають. тому що завіт Божий є завіт вічний»¹³.

Відгомін християнізованого розуміння шлюбу ми зустрічаємо і сьогодні. Так, як зазначають сучасні науковці І. Андреева та А. Гулига: «Для гармонійного життя сім'ї необхідні особлива духовність і усвідомлення святості шлюбу і батьківства. Релігія протягом багатьох століть виховувала цю духовність. Все, що слугує вихованню уявлень про відповідальність тих, хто бере шлюб, про святість сімейних обов'язків, являється благом. Але благом для сім'ї являється також свобода вибору форми освячення шлюбного союзу. Щасливою сім'ю робить не світська чи церковна форма шлюбу. Обряд – дія одного акту, а сімейне щастя – справа всього життя»¹⁴.

Проте реалії інтимного життя в середньовіччі були зовсім не оптимістичні. Як зазначає французький історик Ж. Дюбі, звичаї середньовіччя зводили бар'єр між чоловічим та жіночим світом, породжуючи нерозуміння і недовіру з обох сторін. У віці семи років хлопчиків забирали у матерів і їх подальше життя проходило переважно серед чоловіків. А починаючи з межі XII-XIII століття загальний прес вивільняв особистість від уз колективних форм життя. Куртуазність, культ «прекрасної дами» значною мірою послабили насилля і грубість в сексуальній поведінці чоловіків і матримоніальній політиці родів. Чоловіки почали розуміти, що жінка – це не тільки тіло, що потрібно спочатку завоювати її серце, заручитися її згодою, що належить визнати за жінкою наявність особливих достоїнств. Заповіді любовного кодексу відповідали тому, що проповідувала церква, намагаючись довести, що жінки повинні мати рівні права з чоловіками не лише на подружньому ложі, а й у питаннях згоди на укладання шлюбу¹⁵.

У феодальному суспільстві «сімейні відносини мають речовий характер особистого права». Саме тому в Середньовіччі діяв закон майорату, за яким право сімейної власності повністю переходило тільки до старшого по народженню зі спадкоємців, а решта членів сім'ї були позбавлені права спадкування. До речі, дія цього закону призвела Францію відповідного періоду на межу вимирання. Зазвичай сім'я намагалася одружити одного, найчастіше старшого сина. Решта залишалися переважно одинаками, які задовольняли свої сексуальні потреби із повіями, служницями та незаконнонародженими.

У Середньовіччі й у період раннього Нового часу поняття «сім'я» позначало загальну спільноту залежних від основного господаря осіб, а також решту усіх домочадців, оскільки доіндустріальний суспільний устрій ґрунтувався на сімейному господарюванні. Сім'я виступала продуктивною, репродуктивною і споживчою одиницею, була ос-

новою організацією праці при цьому форма життя «цілого дому» ніколи не охоплювала всього населення.

Реформація ідеалізувала образ патріархальної сім'ї, яка мала б впорядкувати особисте життя окремих індивідів і навести лад у суспільстві. Лише одруження надавало статус «дорослого» і гарантувало для обох статей соціальне та економічне становище і повагу. Так, неодруженого майстра вважали безчесним, а розірвання шлюбу руйнувало матеріальну і символічну базу домашнього господарства. Члени патріархальної сім'ї отримували від неї (сім'ї) майно, знання і спадок як частини ідентичності й передавали все це наступним поколінням, – даний феномен ще довго виявлятиме себе в народній культурі, що саме цим протиставлятиме себе життю міста.

В епоху Нового часу вибір майбутнього подружжя у західноєвропейській сім'ї і набуття майбутньої професії (у Середньовіччі деякі професії, особливо ремісничі, були спадковими, що закріплювалось навіть на рівні законодавства¹⁶) стають центральними чинниками формування особистості, яка починає формуватися на засадах індивідуалізму. Разом із тим, у цей самий час ні сім'ю, ані об'єднаних у неї індивідів не розглядали як окремі одиниці, а сприймали в якомусь більшому поєднанні. Але саме поняття «сім'я» починаючи з XVIII століття означатиме вже безпосередньо соціальну групу батьків і дітей, а не життя «цілого дому». На позицію і поведінку індивіда в сім'ї починають впливати рівень життя, станова і статева приналежність, а також соціально-політичні умови; в соціальному і регіональному аспектах даний феномен має неоднорідний, багатогранний характер. Проте чіткої відмінності між владою в домі і її громадським життям, між індивідуальними і колективними правами, приватним і публічним правом у цей час ще не існувало. Порушення цього могло принести в місті таку саму шкоду, як і в селі¹⁷.

Все більше відокремлення виробничої сфери від сім'ї у XVIII–XIX століттях формують буржуазний ідеал сім'ї, основними поняттями якого виступають приватизація та емоціоналізація. З претензіями на універсальність буржуазна сім'я перетворилася на домінуючий тип сім'ї сучасності. Практика сімейного життя західноєвропейського суспільства XIX століття «наближалася до нормативних завдань закритості сім'ї, концентрації батьків на дітях як головному об'єкті свого піклування, можливості окремих членів сім'ї поривати із поза сімейними зв'язками з віковими групами, а також до дещо рівноправніших стосунків між чоловіком і дружиною»¹⁸.

Правові норми цементували різномірну суспільну конструкцію індивідів і сприяли поєднанню приватного і громадського, чие ідеологічне розмежування закорінене ментально й чітко відобразилося на структурі товариств із чоловічим домінуванням, які були центральною формою громадських організацій XIX століття. При переході від станового суспільства до класового особистий заробіток сприяв чоловічій індивідуалізації. Неоплачувана хатня робота втратила нормативну цінність, а на укладену дружиною угоду на роботу мав давати свою згоду чоловік¹⁹.

Незважаючи на сувору ідеологію сім'ї, наприкінці XIX століття в усіх прошарках суспільства з'явилися, з одного боку, тенденції індивідуалізації, а з іншого, пошуки надіндивідуальних секулярних товариств і систем віри (наприклад, комуністична та нацистська ідеології).

Як вважають дослідники, сучасна плюралізація форм сім'ї і життя, «де інституалізація малої сім'ї» розпочалася лише у 1960-х і супроводжувалася зростанням добробуту і процесом індивідуалізації, який зараз, як і «освітня революція», охопив також і жінок. Поширення процесів індивідуалізації на життя жінки є головним пунктом у змінах цих суспільних структур у приватній сфері. Замість «існування для інших» насамперед жінки з вищою освітою і, відповідно, професійно більш кваліфіковані вимагають собі шматочок «власного життя» у суспільства, яке професійну діяльність цінує все ще за *хатню роботу*²⁰.

Сприйняття свого і чужого саме окремими індивідами є передумовою гармонійних стосунків, хоча не треба забувати і про відповідний соціальний вплив. Індивідуалізація дитини передбачає більший контроль держави за правами батьків. На тлі соціальних змін, цінностей від традиційних цінностей обов'язку до індивідуальної самореалізації на перший план виходять фінансова і персональна автономія, необов'язковою стає пре-

зентація себе як пари перед оточенням, їй на зміну приходять сепаратні соціальні стосунки і, принаймні як бажання, рівноправні структури прийняття рішень. Шлюб часто розглядають як державно-правове втручання до приватної сфери, а його неприйняття – як підвищену індивідуальну відповідальність. Відокремлення сімейного життя від статусу дорослого стало типовим лише в останній чверті ХХ століття.

Отже, ми можемо зробити висновок, що з часів Античності поступово виокремлюється і закріплюється сім'я патріархальна, а з руйнуванням «загальнообов'язкової» моделі патріархальної сім'ї, на її основі формується сім'я демократична як форма, що легітимізує будь-які сімейні відносини – від сім'ї родової до патріархальної чи матриархальної до партнерства у шлюбі. Концептуально модель інституту сім'ї з часів Античності до кінця ХІХ століття санкціонується і підтримується державною ідеологією.

¹ Гегель Г. В. Ф. Основи філософії права, або Природне право і державознавство / Пер. з нім. Р. Осадчука та М. Кушніра. – К.: Юніверс, 2000. – С. 154.

² Кудинова А. А. С мечтой о вечности (пол и любовь, брак и семья – история, теории, перспективы): Монография. – Запорожье: Изд-во Запорожской государственной инженерной академии, 2006. – С. 168.

³ Історія європейської ментальності / За ред. Петера Дінцельбахера; переклав з нім. Володимир Кам'янець. – Львів: Літопис, 2004. – С. 48.

⁴ Кон И. С. Ребенок и общество. – М.: Наука, 1988. – С. 216.

⁵ Рибалка Е. А. Проблема адюльтера в современной культуре. – Ростов н/Д, «МП КНИГА», 2001. – С. 54.

⁶ Там само. – С. 50.

⁷ Історія європейської ментальності / За ред. Петера Дінцельбахера; переклав з нім. Володимир Кам'янець. – Львів: Літопис, 2004. – С. 58.

⁸ Там само – С. 61.

⁹ Жак Ле Гофф. Середньовічна уява / Переклад з франц. Яреми Кравця. – Львів: Літопис, 2007. – С. 130.

¹⁰ Розанов В. В. Люди лунного света: метафизика христианства. – М.: Дружба народов, 1990. – С. 234-236.

¹¹ Жак Ле Гофф. Середньовічна уява / Переклад з франц. Яреми Кравця. – Львів: Літопис, 2007. – С. 131.

¹² Жак Ле Гофф. Середньовічна уява / Переклад з франц. Яреми Кравця. – Львів: Літопис, 2007. – С. 131-132.

¹³ Аверинцев С. Брак и семья // Собрание сочинений / Под ред. Н. П. Аверинцевой и К. Б. Сигова. София-Логос. Словарь. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2006. – С. 814.

¹⁴ Андреева И. С., Гульга А. В. Брак и семья сегодня. Ч. 3, Современная семья. – М.: Политиздат, 1991. – С. 515.

¹⁵ Дюби Ж. Куртуазная любовь и перемены в положении женщин во Франции XII в. // Одиссей. С. 90-96.

¹⁶ Кон И. С. Открытие Я. – М.: Политиздат, 1978. – 367 с.

¹⁷ Кессель М. Новый час Історія європейської ментальності / За ред. Петера Дінцельбахера; / переклав з нім. Володимир Кам'янець. – Львів: Літопис, 2004. – С. 81.

¹⁸ Історія європейської ментальності / За ред. Петера Дінцельбахера; переклав з нім. Володимир Кам'янець. – Львів: Літопис, 2004. – С. 84.

¹⁹ Історія європейської ментальності / За ред. Петера Дінцельбахера; переклав з нім. Володимир Кам'янець. – Львів: Літопис, 2004. – С. 86.

²⁰ Історія європейської ментальності / За ред. Петера Дінцельбахера; переклав з нім. Володимир Кам'янець. – Львів: Літопис, 2004. – С. 87.

Резюме

У статті розглядається становлення сім'ї як соціального інституту в західноєвропейському культурному контексті, підводячи таким чином монадологічною (патріархальною) концепції сім'ї і відкриваючи можливість співіснування багатоманіття її форм у сучасному світі.

Ключові слова: сім'я, шлюб, соціальний інститут, держава, подружжя.

Резюме

В статье рассматривается становление семьи как социального института в западноевропейском культурном контексте, подводя таким образом монадологической (патриархальной) концепции семьи и открывая возможность сосуществования многообразия ее форм в современном мире.

Ключевые слова: семья, брак, социальный институт, государство супружеская чета

Summary

In the article author considered family forming as social institute in West European cultural context. Also show sum total family conceptions from patriarchal to modern conceptions.

Key words: family, marriage, social institute, state.

Отримано 14.12.2009